

Profiel van de Therapeut

Grondbeginselen van goed therapeutschap:
bekwaamheid, competentie, therapeutische relatie, overdracht en
tegenoverdracht, projectie, aantrekkingskracht, zelfinzicht, grenzen,
visie, ethiek en de basis van de praktijkvoering

Jos Olgers

OvW
training

Inhoud

1	Inleiding	13
1.1	Kern van het boek	13
1.2	Voor wie bestemd	14
1.3	Gebruik van het woord ‘therapeut’ in dit boek	14
1.4	De geboorte van dit boek	15
1.5	Afbakening en inhoud	16
2	Therapeutisch landschap	17
2.1	Het wezen van therapie en het therapeutisch proces	18
2.1.1	Definiëring therapie	18
2.1.2	Definiëring van genezing en heling	19
2.1.3	Vaststelling van het therapeutisch proces	22
2.2	Werkgebieden van het therapeutisch proces	23
2.2.1	Genezing	24
2.2.2	Heelwording	25
2.2.3	Preventie	28
2.2.4	Klimaat	29
2.3	De begrenzing: kaders van het therapeutisch proces	31
2.3.1	Vakinhoudelijke grenzen	32
2.3.2	Minimale eisen aan het therapeutisch proces	33
2.3.3	Tijdsbestek van het therapeutisch proces	34
2.3.4	De locatie waar de therapie bedreven wordt	35
2.4	De bewoners: functie en verantwoordelijkheden	35
2.4.1	Functie	36
2.4.2	Verantwoordelijkheid	36
2.4.3	Samenwerking en het therapeutisch proces	37
3	Bekwaamheid	39
3.1	Competentie, bekwaamheid en kerncompetentie	40
3.1.1	Bouwstenen van de kerncompetentie	42
3.1.2	Bouwstenen bekwaamheid	43
3.1.3	Kerncompetenties: aanleg of verworven	45

3.1.4	Therapeutisch klimaat	51
3.1.5	Ervaring uit de praktijk: het onderzoek	53
3.2	Fascinatie, gedrevenheid, aanleg en talenten	53
3.3	Eigenschappen	54
3.3.1	Onderzoek naar basiseigenschappen	56
3.3.2	Verkenning eigen basiseigenschappen	63
3.4	Vaardigheden	65
3.4.1	Relatie tussen vaardigheden en eigenschappen	66
3.4.2	Vaardigheden en een goede voedingsbodem voor de therapie	66
3.4.3	Rubricering van de basisvaardigheden	66
3.4.4	Onderzoek naar basisvaardigheden	67
3.5	Werkzaamheden	75
3.5.1	Onderhouden therapeutische relatie en proces	76
3.5.2	Planmatig werken: maatwerk	78
3.5.3	Relatie tussen de therapie en de buitenwereld	80
3.6	Grondhouding, attitude en beroepshouding	82
3.6.1	Houding	82
3.6.2	Grondhouding als basis van de attitude	83
3.6.3	Weer een Toren van Babel en toch een definitie	84
3.6.4	Relatie tussen grondhouding en attitude	86
3.6.5	Beroepshouding van de therapeut	87
3.6.6	Training	92
3.7	Kennis en ervaring	95
3.7.1	Kennis	96
3.7.2	Vergaren van kennis en methodieontwikkeling	96
3.7.3	Ervaring	97
4	Therapeutische relatie	99
4.1	Overdracht en tegenoverdracht	100
4.1.1	Historisch perspectief	105
4.1.2	Bindingspatronen	106
4.1.3	De cliënt in de overdracht	111
4.1.4	Tegenoverdracht	114
4.1.5	Hoe om te gaan met overdracht en tegenoverdracht	118
4.1.6	De therapeut in de overdracht	125

4.2	Projecteren, vooroordelen, invullen en oordelen	132
4.2.1	Projectie	133
4.2.2	Vooroordelen	136
4.2.3	Invullen	138
4.2.4	Oordelen	141
4.2.5	Wanneer de therapeut zelf in de valkuil valt	145
4.3	Matchen of afstemmen	147
4.3.1	Matchen	148
4.3.2	Afstemmen	154
4.4	Aantrekkingskracht: intermenselijke chemie	157
4.4.1	Therapeut voelt zich aangetrokken tot de cliënt	159
4.4.2	Cliënt voelt zich aangetrokken tot de therapeut	160
4.5	Onvermogen	161
4.5.1	Onvermogen bij de therapeut	162
4.5.2	Onvermogen bij de cliënt	164
4.5.3	Hoe te handelen	164
4.6	Manipulatie	165
4.6.1	Manipulerende therapeut	166
4.6.2	Cliënten die 'het' voor zichzelf regelen	167
4.6.3	Hoe ermee om te gaan	169
5	Zelfinzicht	171
5.1	Valkuilmomenten	171
5.2	Herkenningspunten dat er iets speelt	172
5.3	Verantwoording	173
5.4	Noodzaak van bewustwording	174
5.5	Stappen van bewustwording	175
5.6	Ondersteunend klankbord	177
5.6.1	Blinde vlek en feedback	177
6	Begrenzing	183
6.1	Binnen- en buitengrenzen	183
6.2	Begrenzing van de therapeutische relatie	186
6.2.1	De cliënt is een bekende	187
6.2.2	Gevoelens van sympathie en antipathie	191
6.2.3	Gewoonten en verlangens	192
6.2.4	Grensoverschrijdende therapeuten	193

6.2.5	Grenzen bij liefdesrelatie of seksuele activiteiten	195
6.2.6	Grensoverschrijdende cliënten	197
6.3	Grenzen van het vakgebied, eigen kunnen en eigen handelen	200
6.3.1	Eigen vakgebied	200
6.3.2	Eigen vaardigheid en opleiding	205
6.3.3	Kennis van het aangrenzende vakgebied	205
6.4	Persoonlijke betrokkenheid	206
6.5	Grenzen aan respect?	207
7	Ethiek en visie	209
7.1	Ethiek van de therapeut	211
7.1.1	Eed van Hippocrates	211
7.1.2	De tijden veranderen	213
7.1.3	Kern van het ethisch handelen	215
7.2	Visie op het vak	217
7.2.1	Persoonlijke motivatie	219
7.2.2	Visie op genezing, heling en preventie	220
7.2.3	Visie op de essentie van het vak	222
7.2.4	Visie op de grenzen van de therapeutische relatie	228
7.2.5	Visie op de persoonlijke betrokkenheid	230
7.2.6	En dan...?	230
8	Basis van de praktijkvoering	231
8.1	Persoonlijke gedragskeuzen	232
8.1.1	Goede manieren	232
8.2	Wetgeving	233
8.2.1	Korte geschiedenis van de regulering	234
8.2.2	Algemene Verordening Gegevensbescherming	236
8.2.3	Wet geneeskundige behandelingsovereenkomst	238
8.2.4	Wet kwaliteit, klachten en geschillen zorg	239
8.2.5	Wet toetreding zorgaanbieders	239
8.3	Clïëntendossier	240
8.3.1	Welke informatie komt goed van pas	240
8.3.2	Wettelijke verplichtingen rond dossiergegevens	241
8.3.3	Uniformiteit op komst?	243
8.3.4	Recht op inzage	246
8.3.5	Bewaartermijn	248

8.4	Maatschappelijke invloed	248
8.4.1	Klachtenprocedure	249
8.4.2	Behandeling minderjarigen	250
8.4.3	Beroepsgeheim	261
8.4.4	Vertrouwenspersoon	266
8.4.5	Melding huislijk geweld	267
8.5	Financiële en overige organisatie	268
8.5.1	Praktische opzet bedrijfsadministratie	271
8.5.2	Belastingen	273
8.5.3	Kamer van Koophandel	279
8.5.4	Behandelingsovereenkomst	280
8.5.5	Vergoeding door ziektekostenverzekeraars	281
8.5.6	Rekeningen en betaalbewijzen	283
8.6	Regels vanuit beroepsverenigingen	286
8.6.1	Bijscholing en intervisie	286
8.6.2	Praktijkruimte	291
8.6.3	Beroepsaansprakelijkheidsverzekering	293
8.6.4	Verklaring omtrent het gedrag (VOG)	293
8.7	Samenvattend	294
9	Bibliografie	295
10	Index	301

1 Inleiding

“Dat weet ik allang.”

“Dat ligt toch voor de hand.”

Zou ‘voor de hand liggen’ toch niet hetzelfde zijn als ‘weten’ ?

Zou ‘weten’ toch niet hetzelfde zijn als ‘beheersen’ ?

Zou ‘beheersen’ toch niet hetzelfde zijn als ‘in de praktijk brengen’ ?

1.1 Kern van het boek

Dit boek beschrijft de inbedding van het werk van de hulpverlener, die op een professionele manier mensen ondersteunt in hun veranderingsproces.

De eerste vraag daarbij is over welke eigenschappen en vaardigheden de therapeut zou moeten beschikken om juist dit vak te beoefenen. Wanneer iemand de beschikking heeft over deze eigenschappen en vaardigheden begint het ‘spel’ pas echt.

Het allerbelangrijkste hierbij is dat hij¹ op een wijze manier sturing geeft aan de therapeutische relatie. Deze relatie is heel goed inzetbaar als inbedding van de gewenste veranderingen. Toch kan de therapeutische relatie elke vorm van verandering ook bemoeilijken. Je kunt hierbij denken aan onderwerpen als overdracht, tegenoverdracht en projectie.

Dit zijn voor de serieuze professional belangrijke thema’s om goed in beheer te hebben. Zelfinzicht is daarbij de basis om optimaal te kunnen functioneren.

Al deze onderwerpen zijn de grondslag van de ontwikkeling van een eigen visie op het vak, welke leidt tot het actief nadenken over ethische zaken.

Ten slotte zijn er nog een aantal praktische zaken waar onze hulpverlener mee te maken krijgt. Hoewel deze regelmatig veranderen, zal er altijd wel wetgeving en regulering rond zijn werkzaamheden blijven bestaan.

¹ Voor de leesbaarheid is gekozen om het woord ‘hij’ te gebruiken in plaats van ‘hij/zij’.

1.2 Voor wie bestemd

Dit boek is bestemd voor alle hulpverleners die beschikken over voldoende vaktechnische kennis en vaardigheden om hun specialisme uit te oefenen, zoals:

- De therapeut die voldoende kennis heeft van (inter)menselijke patronen en voldoende vaardig is in zijn specialisme.
- De coach die voldoende in staat is om als meelopende gids naast zijn cliënt te staan, wanneer hij zijn pad bewandelt.
- De maatschappelijk werker die in staat is om zijn cliënt te ondersteunen in de diversiteit van de maatschappij.
- De arts en verpleegkundige die in staat is om medisch adequaat te handelen in relatie tot hun patiënt.
- De bedrijfstrainer met kennis van sociale interactie, die binnen een bedrijf vastgelopen relatiepatronen herstelt of vernieuwt.

Al deze mensen zijn hulpverleners. Ieder heeft zijn eigen specialisme. Er is één ding dat *deze* hulpverleners met elkaar verbindt: *ze begeleiden mensen binnen een professionele relatie in veranderingsprocessen.*

1.3 Gebruik van het woord ‘therapeut’ in dit boek

Het liefst zou ik voor dit boek het woord ‘hulpverlener’ willen gebruiken. Dat zou een goed woord zijn, ware het niet dat dat kader breder is dan voor wie dit boek bestemd is. Het boek is vooral bedoeld voor een specifiek type hulpverlener: hij of zij die een *professionele relatie* aangaat met zijn cliënt of patiënt en daarbij gezamenlijk streeft om een *veranderingsproces* tot stand te brengen. Dit sluit het merendeel van hulpverleners als politieagenten, brandweerlieden en dergelijke uit.

In de titel van het boek is gekozen voor het woord ‘therapeut’, omdat het woord ‘therapeut’ het dichtst staat bij de *professional* die binnen de *relatie* met zijn cliënt *veranderingsprocessen* tot stand brengt.

Het woord ‘therapeut’ wordt in dit boek, waar mogelijk, als een verzamelnaam gebruikt om de bovenstaande lading te dekken.² Wanneer het alsnog gespecificeerd moet worden, zal dat gebeuren.

1.4 De geboorte van dit boek

“Zou je eens willen meedenken aan welke basisvaardigheden een therapeut zou moeten voldoen? Wat bindt therapeuten in de uitoefening van hun vak?”

Deze interessante vraag³ werd al spoedig een uitdaging die ik niet meer los kon laten. In mijn werk als therapeut en als opleider van therapeuten was deze vraag al meerdere malen de revue gepasseerd.

Nu prikkelde hij me om mijn kennis en ervaring op een rijtje te zetten, en waar nodig de theorie in te duiken. Uiteindelijk zou dit leiden tot een boek van 312 pagina’s.

De therapeut is zijn eigen gereedschap

Ik hield mijn studenten altijd voor, dat je als therapeut je eigen gereedschap bent. Het is mooi dat je heel vakbekwaam bijvoorbeeld kunt schilderen, maar wanneer je niet geleerd hebt voor je gereedschap te zorgen, werk je de volgende keer met uitgedroogde verf en onbruikbare kwasten. De timmerman krijgt problemen met botte beitels en zagen en krijgt last van hamers waarvan de kop door de werkplaats vliegt. Met een beetje pech zaagt hij een vinger af... Zorg voor je gereedschap is ook voor de therapeut onontbeerlijk!

Ik was al veel bezig geweest met allerlei deelgebieden van wat er allemaal bij komt kijken wanneer iemand als therapeut werkzaam is. Ik denk hierbij aan welke karaktereigenschappen voor een therapeut handig zijn om over te beschikken en hoe je het best uit tegenoverdracht kunt blijven. Maar dit

² Dit voorkomt een herhaaldelijk gebruik van: ‘de hulpverlener en zorgverlener, zoals de therapeut, behandelaar, coach, maatschappelijk werker, groepswerker, fysiotherapeut, verpleegkundige en arts’.

³ De vraag werd gesteld door Stefan van Rossum; directeur van de Esoterra Opleiding tot masseur en massagetherapeut in Bilthoven.

ging verder. De vraag maakte me zo nieuwsgierig, dat ik de handschoen oppakte en op zoektocht ging.

Door deze vraag ging ik op zoek naar de eigenschappen en vaardigheden waarover alle therapeuten in de kern zouden moeten beschikken om hun vak goed en effectief uit te oefenen.

1.5 Afbakening en inhoud

Na een afbakening van het onderwerp⁴ en het definiëren van vooral de begrippen competenties en werkzaamheden, komt de feitelijke invulling van wat de essentie van therapeuschap is aan bod.

Dit wordt beschreven in zeven hoofdgroepen die een rol spelen in het functioneren van de therapeut.

1. Bekwaamheid (o.a. eigenschappen, vaardigheden) (zie hfst. 3)
2. Grondhouding, attitude en beroepshouding (zie § 3.6)
3. Therapeutische relatie (o.a. overdracht en tegenoverdracht) (zie hfst. 4)
4. Zelfinzicht (zie hfst. 5)
5. Begrenzing m.b.t. het vak en de therapeutische relatie (zie hfst. 6)
6. Ethiek en visie (zie hfst. 7)
7. Basis van de praktijkvoering (zie hfst. 8)

⁴ Zie hoofdstuk 2.